

Nota de premsa

13 de novembre de 2007

El Síndic demana potenciar les penes alternatives a la presó per desmassificar els centres i afavorir la rehabilitació

El síndic de greuges, Rafael Ribó, ha recomanat impulsar l'aplicació de mesures penals alternatives a les penes de presó. Segons Ribó, les penes de presó haurien d'estar pensades per a delictes greus.

Ribó, acompanyat pel director de Seguretat Pública i Relacions Socials, Ignasi Garcia Clavel, ha fet aquesta petició durant el lliurament al Parlament de l'informe extraordinari "Estudi comparatiu dels sistemes penitenciaris europeus i català".

Les dades recollides indiquen que la legislació penal, que és d'àmbit estatal, podria anar molt més lluny pel que fa a l'aplicació de penes alternatives, ja que nombrosos estats d'Europa preveuen altres possibilitats a més de les penes de multa i el treball en benefici de la comunitat, com ara la mediació, la reparació, la conciliació víctima-delinqüent i la llibertat a prova o vigilada. La potenciació d'aquestes mesures alternatives passa, segons el defensor de les persones, per una dotació més gran de recursos humans i materials, però també cal la implicació de totes les administracions que han d'oferir places, ja sigui en els seus serveis o en entitats privades col·laboradores, per ubicar la persona que ha de complir la condemna.

La generalització de mesures alternatives, l'eficàcia de les quals està demostrada en altres països ajudaria a desmassificar els centres penitenciaris i, segons estudis oficials, té un cost econòmic 10 vegades inferior que el cost diari d'una persona en un centre penitenciar, que és de 68€.

La sobreocupació de les presons i la legislació penal

Durant els darrers anys Catalunya i Espanya han arribat a tenir la taxa penitenciària més elevada de tota la seva història, 126 i 143 reclusos, respectivament, per cada 100.000 habitants (any 2006). Aquesta taxa continua creixent a Catalunya i a la resta de l'Estat. Així, la taxa a Catalunya el juny de 2007 va pujar fins a 132 i al conjunt de l'Estat es va situar en 146.

L'elevada població existent ha provocat alhora que Espanya i Catalunya tinguin altes mitjanes d'ocupació dels centres, amb 113 i 114 interns per cada 100 places. És a dir, els centres es troben massificats per damunt de les seves capacitats.

La ingent població penitenciària espanyola no és en absolut resultat de cap increment notable de la delinqüència, sinó de l'enduriment general del sistema jurídic-penal que fa allargar l'estada de les persones a la presó.

La pena màxima de presó, com a regla general, que és aplicable segons el Codi penal de 1995, té una durada de 20 anys efectiva i sense possibilitat de reducció i és més elevada que l'establerta en altres codis penals europeus. La duració de fins a 20 anys de presó per la comissió d'un únic delicte s'allunya força d'allò que estableix Alemanya (màxim de 15 anys o Suècia 10 anys) i es

més equiparable a les disposicions de la llei penal a Portugal (20 anys) o a França (30), tot i que en aquests estats els jutges disposen d'un marge més ampli a l'hora d'imposar les penes.

A aquesta situació s'hi afegeix la inexistència d'un sistema raonable de penes alternatives a la presó. Del total de penes imposades pels tribunals espanyols, segons dades del 1999, un 64% són penes de presó davant de les multes (14,2%) o altres penes alternatives (21,4%), mentre que a Alemanya la privació de llibertat és només per al 6,5% dels casos i a Itàlia, per al 39,7%.

Paradoxalment, l'Estat espanyol té un nivell de delinqüència moderat-baix en el marc europeu que podria tenir una legislació penal més raonable, i no basada i reformada contínuament a partir de l'alarmisme que suscita cada episodi greu de delinqüència. Catalunya, per la seva banda, té una de les taxes de victimització més baixes d'Europa.

Davant aquesta realitat, el Síndic és conscient que els problemes que presenta el sistema penitenciari català no es resolen únicament mitjançant noves estructures penitenciàries, sinó amb reformes legislatives profundes, que corresponen a l'àmbit estatal, que potenciïn alternatives clares i eficaces a l'ús de la pena de presó i dotant els centres dels recursos personals necessaris que els permetin complir els objectius constitucionals tant respecte a l'intern com respecte a la societat.

Propostes i suggeriments en altres aspectes de l'àmbit penitenciari

El treball penitenciari

La presó ha d'esdevenir un espai per a la capacitació laboral dels interns amb vista a la vida en llibertat. S'ha de potenciar la formació ocupacional dins dels centres, amb l'anàlisi prèvia de les necessitats del mercat de treball, per aconseguir facilitar la incorporació dels penats en el mercat laboral un cop assolida la llibertat. El treball hauria de ser una eina fonamental del tractament penitenciari.

La rehabilitació i el tractament

El personal de rehabilitació continua sent insuficient per a l'elevada població penitenciària existent. Per tant, si no canvien radicalment les coses en l'àmbit penal, durant els pròxims anys s'hauria de fer un major esforç de dotació de mitjans personals de rehabilitació, com ara psicòlegs, criminòlegs, pedagogs, educadors, mestres, treballadors socials i monitors d'activitats formatives i laborals.

Un problema més greu que la falta de mitjans rehabilitadors és l'orientació d'aquest personal cap a tasques bàsicament administratives, derivades dels requeriments del mateix sistema jurídic-penal. En aquest sentit, s'hauria de fer un esforç important per reorientar les activitats d'aquests professionals cap a tasques rehabilitadores d'acció, i no tant de redacció d'informes.

Caldria també revisar els horaris i les càrregues de treball dels funcionaris dels centres penitenciaris per optimitzar al màxim els recursos humans de cada centre.

Llibertat condicional

Caldria establir com a regla general l'accés a la llibertat condicional quan es compleixin les 2/3 parts de la condemna, així com l'accés a l'avançament en casos excepcionals quan es compleixi la meitat de la condemna, subjecte a les condicions que legalment s'estableixin.

Igualment cal eliminar aquelles condicions fixades per l'Administració que estableixen períodes suplementaris per elevar la llibertat condicional, no establertes en el Codi penal.

Sistemes de gravació i emmagatzematge audiovisual per facilitar informacions en suposats casos de maltractaments

L'increment del nombre de queixes d'interns per presumptes maltractaments fa evident la necessitat que l'Administració penitenciària es doti dels mitjans tècnics perquè en tots els centres penitenciaris s'instal·lin sistemes permanents de gravació i emmagatzematge audiovisual a més de les zones de pas, respectant els espais de privacitat.

Per tant, aquestes càmeres de videovigilància s'haurien d'ampliar també a les zones d'escorcoll, als mòduls d'ingressos, de sancionats, de règim tancat i de salut mental. D'aquesta manera es permetria a l'Administració supervisar i autocontrolar aquelles actuacions on els drets fonamentals dels interns es poden veure fàcilment vulnerats.

Igualment, aquests sistemes poden contribuir eficaçment a fer més transparents les actuacions dels funcionaris que hi treballen perquè les imatges actuen de suport en la legalitat de la seva actuació.

Els delictes relacionats amb el tràfic i el consum de drogues

Es desprèn de les dades estadístiques que el 80% de la criminalitat a l'Estat espanyol està relacionada amb la droga. Cal plantejar-se solucions que no parteixin de la presó com a única solució exclusiva al problema. Les administracions haurien d'articular recursos, no només penitenciaris, que permetin ser alternatives eficaces en el tractament de la drogoaddicció i en la rehabilitació del toxicòman.

S'hauria de tenir en compte el principi de proporcionalitat en l'aplicació del tipus penal de tràfic de drogues en què estiguin previstes diferents modalitats de conducta: traficant a gran escala, traficant per satisfer la seva addicció, etc. Actualment només es fa una distinció entre les substàncies. Si causen un greu perjudici a la salut o no.

En aquest sentit, caldria potenciar l'aplicació de la supressió de pena i la substitució per programes de tractament en centres especialitzats fora del sistema penitenciari.